

ДАРКО М. МАРКОВИЋ*
ИВАНА СПАИЋ**

Правни факултет за привреду и правосуђе
Нови Сад

UDC: 343.9:339.9

Прегледни рад

Примљен: 15.09.2021

Одобрен: 23.11.2021

Страна: 39–50

DOI: 10.51738/Kpolisa2021.18.2p.1.03

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА И ТРАНСФОРМАЦИЈА У МОЋНУ ЕКОНОМСКУ И ОРУЖАНУ СИЛУ

Сажетак: У глобализованом свету у коме живимо, који карактерише интензивирање транснационалних токова роба, људи и капитала и развој нових технологија, паралелно са либерализацијом тржишта одвија се и јачање организованог криминала. Због своје способности да паразитира на политичким и финансијским институцијама и заузврат шири своје гране и недозвољене послове ван државних граница, али и због односа са тероризмом и финансирањем оружаних сукоба у савременим асиметричним сукобима, организовани криминал се трансформисао у моћну економску силу која има атрибуте и оружане силе и потенцијале да то заиста и постане. Полазећи од става релевантних међународних ауторитета да је глобализација плодно тле за развој организованог криминала до неслућених размера, циљ овог рада је да анализом показатеља његове моћи у условима глобализације и фактора који погодују његовом јачању потражи одговор на питање да ли се транснационални организовани криминал, и у којој мери, може сматрати једном од најмоћнијих и економских и оружаних сила.

Кључне речи: транснационални криминал, економска моћ, прање новца, подземно банкарство, трговина оружјем, глобална претња

Увод

Након пада Берлинског зида и распада СССР и Варшавског уговора, дошло је до великих промена не само на политичкој сцени већ и у савременом међународном економском поретку. Отварање светског тржишта и појава савремених технологија изазваних комуникацијском и информатичком револуцијом довели су до појаве феномена глобализације – процеса глобалних економских и друштвених трансформација које чвршће повезују и јачају међузависност различитих држава интегришући свет у јединствени систем.

* darko.markovic@pravni-fakultet.info

** ivanas.milic@gmail.com

Одвијање овог процеса кроз деценије потврђује да је глобализација квалитативна трансформација у односу на прошлост, која пружа могућност за развој. Могућности које нуди глобализација, посебно захтеви инкорпорације у светску економију, дају оквир осмишљавања националних стратегија. Истовремено, она носи и ризике који се појављују из различитих извора нестабилности, како економске тако и политичке природе. С обзиром на то да је значај овог процеса највећи у области економије, логично је и разумљиво да се управо ту јављају и највећи ризици. Њих је тешко избећи у условима омекшавања државних граница до практичне невидљивости у циљу обезбеђивања велике мобилности капитала, роба и услуга, уз истовремено велика ограничења слободне мобилности радне снаге, која су последњих година под снажним утицајем великог таласа миграција са афричког и азијског континента ка Европи.

Поред фаворизовања либерализације тржишта, глобализација је довела и до јачања транснационалног криминала до те мере да је организована криминална активност постала глобална претња. То већ годинама уназад потврђују извештаји и изјаве међународних институција и званичника. У јуну 2010. године, у саопштењу за новине, којим је представљен Извештај Канцеларије Уједињених нација за дрогу и криминал (UNODC) о глобализацији криминала, под називом „Процена и претње од транснационалног организованог криминала”, њен извршни директор Антонио Марио Коста (*Antonio Mario Costa*) рекао је да се „организовани криминал глобализовао и трансформисао у једну од најмоћнијих економских и оружаних сила” (United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC], 2010). На растућу моћ организованог криминала у глобалним оквирима континуирано се указује до данашњих дана, као и на слабости држава и региона које тај раст омогућавају, а које се огледају у „вакуму моћи” створеном „одсуством доброг управљања” (UNODC 2018).

Полазећи од става релевантних међународних ауторитета да је глобализација плодно тле за развој организованог криминала до неслућених размера, циљ овог рада је да анализом показатеља његове моћи у условима глобализације и фактора који погодују његовом јачању, потражи одговор на питање да ли се транснационални организовани криминал, и у којој мери, може сматрати једном од најмоћнијих и економских и оружаних сила.

Сходно постављеном циљу, у првом делу рада се анализирају показатељи изражене економске и оружане моћи организованог криминала, а у другом делу подстицајни чиниоци који доводе до такве, за суверене државе и међународну заједницу, опасне трансформације, а рад се заокружује закључцима о постојећем стању и потенцијалном решењу.

Показатељи моћи организованог криминала

Иако није сваки организовани криминал и транснационални у исто време, *транснационални карактер* је једно од његових суштинских обележја савременог доба, које је добијао постепено сходно друштвеним променама које су му ишле у прилог. Свакако да је све веће отварање глобалне економије,

уз друге истакнуте одлике глобализације, омогућило проширење интереса организованих криминалних група и креирање „моћних алата, техника и веза да осујете покушаје државне контроле и уплива у њихове активности” (Бјелајац 2013, 48). И пре него што је процес глобализације убрзао омекшавање међудржавних граница, криминалне групе су могле да експлоатишу институт државног суверенитета на различите начине, како би њихове криминалне активности измакле контроли власти, било да је реч о постојању тзв. правних рупа, непостојања споразума о екстрадицији и другим видовима узајамне помоћи, или због постојања бројних тешкоћа које успоравају или онемогућавају међународну сарадњу у истрагама (Castle 1997, 8). Иако је транснационални организовани криминал продукт модерног доба, кривично право није одмакло далеко од просторног дејства из времена настанка националних држава, када је било у функцији пружања сигурности грађана по територијалном принципу. И та функционална неспремност међународне заједнице да се суочи са чињеницом да савремени криминал не познаје и не признаје државне границе, избегавајући да му да (кривично)правно одређење, допринела је томе да је транснационални криминал препознат као глобална претња тек у последњој трећини 21. века. При том, до усвајања Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, у Палерму 2000. године, у употреби су били и други изрази за означавање различитих облика криминалитета реализованог уз сарадњу криминалних група из различитих земаља, попут мултинационални организовани криминалитет или међународни организовани криминалитет (Зиројевић, Ђукановић и Гајић 2012, 26). Чак и овом конвенцијом, као кровним међународним документом којим се даје оквир за борбу против транснационалног организованог криминала, државном суверенитету се дају привилегије ограничавања надлежности и функција органа власти на сопствену територију (Палермо протокол, 2000, чл. 4). Свет није савршен и оваква одредба је била неопходна, како би се избегле могуће злоупотребе у виду нарушавања територијалног интегритета друге државе под геслом борбе против неке од група за организовани криминал, наравно са другим циљевима. То истовремено усмерава државе на успостављање међусобне сарадње у борби против транснационалног организованог криминала, бар билатералног типа, а имајући у виду његову комплексност та сарадња би морала бити на платформи широј од билатералне. Претходно, да би до ње могло уопште доћи, Протокол захтева од држава потписница да у своја кривична законодавства уврсте кривична дела група за организовани криминал утврђена у складу са члановима 5, 6, 8 и 23 Конвенције. Кривично дело ће се сматрати транснационалним ако је: „(а) учињено у више држава; (б) учињено у једној држави, али је већи део припрема, планирања, руковођења или контроле обављен у некој другој држави; (в) учињено у једној држави, али је у њега укључена група за организовани криминал која се бави криминалним активностима у више држава; или (г) учињено у једној држави, али су битне последице наступиле у некој другој држави” (чл. 3). Чињеница да је међународна заједница приморана да то питање правно уреди, при том уређујући и техничка питања међудржавне сарадње, говори о у прилог тврдњи да се транснационални организовани криминал гло-

бализовао, што имплицира његово оснаживање у огромним размерама. Тако, Европски парламент у Резолуцији о организованом криминалу, корупцији и прању новца истиче постојање око 3600 активних криминалних организација на простору Европске уније, од чега чак 70% „има припаднике различитих националности, што показује транснационалну природу феномена”, при чему су „најраспрострањеније карактеристике ових организација њихов мрежни стил и кооперативни приступ, њихово снажно присуство у међународној економији...” (EPR 2016, 20).

Јачање транснационалног организованог криминала из године у годину у више категорија у сваком региону констатован је и у анализи америчке непрофитне организације *Global Financial Integrity*, у којој је констатовано да **комбинација високог профита и ниског ризика и подршка финансијског система у сенци** истовремено одржавају и подстичу глобално пословање група за организовани криминал. О високом профиту говори податак да 11 најпрофитабилнијих активности транснационалног организованог криминала годишње доносе између 1,6 и 2,3 билиона америчких долара, према следећој скали (May 2017, xi):

- *фалсификовање*: између 923 милијарде и 1,13 билиона,
- *трговина наркотицима*: између 426 и 652 милијарде,
- *илегална сеча шума*: између 52 и 157 милијарди (најпрофитабилнија у области природних ресурса),
- *трговина људима*: око 150,2 милијарде (треба имати у виду да ова зарада није једнократна, за разлику од већине других делатности организованог криминала),
- *илегално рударство*: између 12 и 48 милијарди,
- *илегални риболов*: између 15,5 и 36,4 милијарде,
- *илегална трговина дивљим животињама*: између 5 и 23 милијарде,
- *вађење сирове нафте*: између 5,2 и 11,9 милијарди,
- *илегална трговина малокалибарским и лаким оружјем*: између 1,7 и 3,5 милијарди,
- *трговина људским органима*: између 840 милиона и 1,7 милијарди.

Оволики обрт незаконито стечених новчаних средстава јасно показује у ком правцу би требало усмерити напоре глобалне заједнице на сузбијању транснационалног криминала – на борбу против новца који он ствара, а то даље значи да би требало онемогућити функционисање „финансијског система у сенци који олакшава кретање и тајност незаконито генерисаних средстава” (iii). Технички механизми за то постоје, па је не предузимање таквих мера тешко другачије тумачити него као недостатак политичке воље, јер од ње све зависи. Све док су околности такве да транснационални организовани криминал има практично подршку за функционисање финансијског система у сенци,

може се говорити да постоји низак ризик за активности које стварају ту огромну незакониту добит. Јер, ако говоримо о економској моћи транснационалног организованог криминала, на коју упозорава извршни директор UNODC, онда се запленама фалсификованог новца и докумената, односно средстава за њихово сачињавање, наркотика и других предмета претходно наведених кривичних дела, не врши суштински удар на ту економску моћ. Те активности полицијских и правосудних органа не потресају транснационални организовани криминал, јер све осим одузимања нелегално стеченог новца и гашења финансијског система у сенци за њега представља низак ризик, што се најбоље манифестује у резултатима анализе GFI, који показују да, примера ради, трговци наркотицима могу да поднесу губитке и до 80% робе, ако могу да задрже више од 99% прихода (iii). Уношењем нелегално стеченог новца у легалну економију организовани криминал долази у прилику да обртањем тих новчаних средстава оствари и већи приход него од нелегалних активности и на тај начин консолидује своју економску моћ (Бјелајац 2013, 314). За многе земље у којима се нелегална финансијска средства уносе у легалне финансијске токове, она чине значајан удео у њиховој економији, па би успостављање контроле над тим капиталом изазвало економске и социјалне тешкоће. Такве земље, тзв. порески рајеви, нису вољне да се успостави чврст надзор над међународним финансијским активностима, јер би то могло довести до брзог пресељења капитала и губитка зараде за моћни банкарски сектор (Reinares and Resa 1999, 10). У првој деценији овог миленијума разоткривено је учешће швајцарских банака у утаји пореза од стране пореских обвезника бројних држава у свету, због чега је Организација за економску сарадњу и развој (*Organisation for Economic Cooperation and Development – OECD*) 2011. године усвојила Конвенцију о међусобној административној помоћи у пореским питањима, која обавезује банке да обавештавају владе држава о банкарским улозима њихових држављана, чиме је практично укинута традиционални механизам тајности банкарских података. Под притиском међународне заједнице, првенствено глобалне силе САД, Швајцарска је такође потписница ове конвенције, али би било наивно веровати како је на тај начин решен проблем вештачког пребацивања добити на локације са повољнијим пореским таксама, односно на локације на којима нема опорезивања. Ово не само због постојања офшор (*offshore*) банака, већ и због оправданог постојања сумњи у спремност оних банака које су до јуче штитиле утају пореза и прање новца да преко ноћи постану узбуњивачи за исте криминалне делатности.

У споменутом Извештају UNODC се указује да „**транснационални организовани криминал може да утиче на политичку стабилност** у рањивим земљама” како у оним у којима „насиље и корупција представљају озбиљан изазов за владавину права”, тако и у оним „у којима се побуне и илегалне наоружане групе финансирају путем трговине људима” (UNODC 2018, vi). И не само трговином људима, већ и финансијским средствима стеченим и од других, профитабилних, појавних облика транснационалног организованог криминала, нарочито од трговине наркотицима. Бивши вођа колумбијског нарко картела „Меделин”, Пабло Ескобар (*Pablo Emilio Escobar Gaviria*) располагао

је приватном војском, флотом бродова и авиона. Моћ његовог картела је била толико велика да је практично владао земљом путем корупције и насиља, а није презао ни од покушаја убиства председника државе. Формирао је и своју политичку партију са којом је ушао парламент и постао заменик конгресмена. Подмићивање државних службеника, посебно полиције, правосуђа, царине, па и војске, је уобичајено за организовану криминалну делатност, а у случају транснационалног организованог криминала је то неизоставан елемент „пословања”. Тамо где се наилази на отпор или је потребно постићи политичке циљеве у то „пословање” се укључује насиље уз ангажовање наоружаних чланова група за организирани криминал или се средствима од организоване криминалне делатности финансира наоружавање таквих група, односно оне се снабдевају из илегалне трговине оружјем. Процењује се да на илегалном тржишту Мексика има толико лаког оружја, претежно прокријумчареног из САД, да се њиме може наоружати сваки трећи одрасли становник. У том погледу, велики проблем је настао распадом Совјетског Савеза, јер су групе за организирани криминал са тог подручја дошле у посед огромних количина наоружања. У Украјини је остало око 30% укупног совјетског војно-индустријског комплекса, што се сматра трећом највећом залихом у свету „резервног ватреног оружја по активном војнику”, из које су снабдеване многе државе у регионалним оружаним сукобима или под санкцијама. Да ли је могуће украсти толике количине наоружања и прокријумчарити их изван граница своје земље? Пракса показује да јесте и указује да је то дело транснационалног организованог криминала, јер се до толиких количина наоружања не може доћи, нити се оно може даље транспортовати, без корупције на високом нивоу (8). Постоји извештај који процењује да званични државни трансфери оружја чине само 20% извоза оружја, а остатак трговине се одвија у тајним „структурама из сенке”, за коју су више пута изражене сумње да је извор илегалног снабдевања наоружањем у различитим деловима света, па и онај који користе талибани у Авганистану. Овде није реч само о лакој пешадијској наоружању, већ и теретним авионима Ан-32 и тенковима Т-62 (Williams and Picarelli 2002, 25–26). Очигледан показатељ могућности транснационалног организованог криминала да задобије оружану моћ јесте тзв. Ослободилачка војска Косова [ОВК], која је у правом рату криминалних банди у Албанији током 1977. године дошла у посед већине од око 750.000 комада оружја украденог из војних складишта. ОВК се за кратко време трансформисала у озбиљну војну формацију, не одричући се делатности организованог криминала, које су након постизања политичког циља добиле максималан замањ због отвореног приступа државним ресурсима (Мандић 2021).

Подстицајни фактори глобализације организованог криминала

Постоји више фактора који делују подстицајно на појаву глобализације организованог криминала, а они најзначајнији су у непосредној вези са феноменима на којима се глобализација и темељи. Чак и у широј форми рада било

би тешко обухватити све чињенице које олакшавају развој транснационалног криминала као глобализованог феномена. Већина аутора би се могла сложити да се као значајнији фактори могу навести слабости темељних институција, нехармонизована национална законодавства са међународним правним оквиром, недостатак глобализоване кооперативне координације између држава и флексибилизација политичке воље за борбу против ове појаве. Иако их је лако разумети саме по себи, они нису сами за себе довољни, те у наставку истичемо неколико других важних чинилаца који поспешују глобализацију организованог криминала.

Развој технологија за комуникацију и пренос информација је један од значајнијих подстицајних фактора глобализације у општем смислу, па и када говоримо о транснационалном организованом криминалу. Свако ново технолошко достигнуће, посебно ако је истовремено и револуционарно на достигнутом степену људског развоја, доводи до побољшања без обзира на то да ли се ради о креативним или деструктивним, легалним или нелегалним активностима. Технолошки напредак је опште добро и не може се избећи да га користе и они који делују мимо закона. Савремени развој телекомуникација, нарочито Интернета, донео је значајне предности у погледу могућности ширења и брзине преноса информација. Ове предности користи и организовани криминал, јер му дају капацитет да делује на више тржишта уз мање трошкова и могућност прикривања својих активности и заобилажења државне контроле. У околностима економске глобализације транснационални организовани криминал трага за географским просторима који обезбеђују пореске погодности и некажњивост. На Интернету не постоји разграничење територија у физичком смислу, а појава криптовалута омогућава анонимне трансакције, директно без посредника. Чињеница да се значајан обим економског пословања пренео на Интернет, погодује преварама са кредитним картицама, крађама заштитних података (*phishing*), преварама помоћу пиратских сајтова за извлачење новца путем лажних донација, све то са било које дестинације, те је и организовање криминалних мрежа у сајбер простору могућност која подстиче глобализацију организованог криминала.

Раст међународне трговине и међународних банкарских трансакција. Поред постизања економске користи од глобализације трговинске инфраструктуре, државе у исто време постају рањивије на уплив организованог криминала, јер су и за његове активности потребни развијени аеродроми и морске луке, као главни чворови у глобалној трговинској мрежи. То потврђује и податак да се 65% свих заплена дрога одвија у лукама и на отвореном мору, а са повећањем њиховог броја опада ефикасност њихове контроле (Tagziria 2018). Када је реч о међународним банкарским трансакцијама, поред тога што је њихов раст плодно тле за различите врсте финансијских превара и онлајн крађа, подстицајно делује и на прање новца, као „једно од најраспрострањенијих кривичних дела у глобалним размерама”, са негативним утицајима на економију, али и политичке и социјалне прилике, неке државе, које је тешко унапред проценити (Бјелајац 2013, 308). С обзиром на то да се прањем новца илегално стечена финансијска средства на незаконит начин убацују у легалне финансијске токо-

ве, најчешће кроз низ трансакција чија се повезаност прикрива (310), јасно је да повећање броја међународних трансакција отежава њихову контролу, чиме се олакшава прикривање операција ове криминалне активности. Према мишљењу компетентних светских економских и финансијских аналитичара, праће новца данас чини између два и пет посто укупне светске производње (314). Значајну улогу у томе имају банке у офшор центрима, који се налазе у земљама у којима је задржан механизам банкарске тајне. Незаконито банкарско пословање, познато под именом „подземно (алтернативно) банкарство”, једна је од развијенијих техника прања новца, нарочито на територији Азије (323).

Пропустљивост међународних граница олакшава транспорт робе и кретање људи између различитих држава, што у исто време олакшава глобализацију организованог криминала. Ово је нарочито изражено на простору Европе, колико због уједињавања Европе у заједницу држава под именом Европска унија (ЕУ) и уклањања полицијске и царинске контроле на тзв. унутрашњим границама, толико и због визних олакшица за грађане дезинтегрисане источне Европе, јер је тиме створен повољан амбијент за организирани криминал, посебно за стварање нових криминалних организација. Права експлозија миграција са подручја Азије и Африке последњих година представља појачан безбедносни ризик од преливања организованог криминала и међународног тероризма (видети Марковић и Марковић 2015, 286), а појачава га чињеница да су унутрашње границе чланица ЕУ отворене, односно без сталне полицијске и царинске контроле. Када је у питању транснационални организирани криминал, отвореност државних граница олакшава кријумчарење људи, а изостанак полицијске контроле и кретање људи без било какве евиденције и регистрације, погодује експанзији трговине људима (Бјелајац и Драгојловић 2017, 168).

Велики обим преноса поштиљки се намеће као фактор глобализације организованог криминала посебно у условима отворених граница, јер због великог обима и интензитета саобраћаја ионако ослабљен ниво контроле због гашења сталних полицијских и царинских пунктова постаје додатно отежан при редовној контроли саобраћаја. Чак и на државним границама на којима се постоји јака царинска и полицијска контрола, повећан обим преноса поштиљки отежава њихову детаљну контролу, те се она спроводи селективно, према потенцијалним индикаторима нелегалности, што увелико зависи од способности поступајућих државних службеника да их уоче. Посебан проблем у железничком саобраћају представља околност ограниченог задржавања на граничним прелазима, често и само до 15 минута за међународне возове, што практично онемогућава контролу великог броја фабричких шупљина у којима могу бити сакривене илегалне поштиљке. За оне поштиљке које се транспортују уз традиционалне процедуре, њихов повећан број разводњава контролу у поштама царинења.

Структурна реформа бивших социјалистичких држава. Дезинтеграцијом источне Европе, пре свега распадом Совјетског Савеза и Варшавског уговора, бивше социјалистичке државе су ушле у тзв. транзиционе процесе, односно процесе усвајања модела тржишне економије, екстремног у односу на њихову претходну тржишну праксу, суочавајући се са изазовима терена пово-

лног за организовани криминал. Структурне реформе су пропраћене тзв. тајкунизацијом, која је својеврсна првобитна акумулација капитала, након које следе активности укључивања у политичке структуре, како би се капитал стечен на нелегалан начин заштитио легалним инструментима. Наравно, криминалне навике тим чином не престају, већ се заузеле и оснажене позиције у систему власти користе за проширивање криминалне делатности. Као продукт тих структурних реформи и тајкунизације транзиционих процеса, развиле су се нове, брзо растуће групе за организовани криминал, посебно на територији Русије одакле се њихове криминалне делатности преливају на Запад и Америку. Ово ширење је посебно уочено у Латинској Америци и на Карибима, и то кроз међународне операције прања новца и финансијске злочине, као и трговину људима. Активност руских група за организовани криминал у Мексику је усмерена на укључивање домаћих криминалних група на илегално међународно тржиште прања новца и илегалне трговине оружјем, директно угрожавајући на тај начин економски раст и демократску консолидацију (Xiao 2016, 5). Идентичне активности на подручју Русије и бивших совјетских република по логици ствари се подразумевају.

Закључак

Поред тога што наше животе чини комфорнијим, глобализација доноси и одређене изазове, јер се економске активности ширењем преко државних граница суочавају са другачијим економским и политичким системима, социјалним проблемима, као и са различитим културним вредностима. Негативна страна глобализације и њених пропратних појава се између осталог огледа и у томе што, уз изнеообилазну политичку корупцију, слабе борбу против организованог криминала. Транснационални карактер је суштински показатељ ширења економске моћи организованог криминала, а поседовањем те моћи, уз подршку неких других фактора, постиже се и оружана моћ. Глобализација организованог криминала убрзава његову трансформацију у форму економске и потенцијалне оружане моћи као глобалних претњи, које захтевају одлучну мобилизацију међународне заједнице. Наглашавајући да се ради о потенцијалној оружаној моћи, увађавајући ауторитет Извршног директора UNOCD, изражавамо резервисан став према његовој тврдњи да се глобализовани организовани криминал већ трансформисао у једну од најмоћнијих оружаних сила, јер не постоје довољно транспарентни параметри који би то потврдили, за разлику од показатеља економске моћи организованог криминала, који су очигледни и лако доказиви.

Транснационални карактер сам по себи, енормно висока профитабилност делатности организованог криминала, низак ризик због слабости у систему борбе против организованог криминала на националном и међународном нивоу захваљујући, између осталог, и подршци финансијског система у сенци, те снажан утицај на политичке одлуке – изражени су показатељи економске моћи глобализованог организованог криминала. Економска моћ јесте предуслов за

постизање оружане моћи, али не и довољан. При том, имајући у виду озбиљне војне силе попут САД, Русије, Кине и бројних других армија, укључујући и војни савез НАТО, заиста је преамбициозно било коју наоружану формацију организовану за потребе организованог криминала сврставати у најмоћније оружане силе. С друге стране, огромна финансијска средства која се обрћу кроз криминалне делатности организованог криминала и лака доступност наоружања, од лаког пешадијског до тешког оклопног и артиљеријског, са сталним напорима да се домогне и нуклеарног оружја, однос са тероризмом и финансирањем оружаних група у савременим асиметричним сукобима – јесу веома озбиљно упозорење за сваку државу појединачно и међународну заједницу у целини, да се морају осмислити стратегијска решења којима ће се такве активности предупредити.

Мишљења смо да кључно решење представља успостављање чврстог механизма ограничавања финансијске моћи транснационалног организованог криминала, трајног карактера. Искуство са принуђавањем швајцарских банака да се одрекну традиционалног принципа банкарске тајне у пословању јасно показује да је за успостављање и реализацију таквог механизма кључни ангажман глобалних сила, пре свега САД, које имају капацитет принуде. Истовремено, слободно пословање банака у офшор центрима указују на то да се ограничавање финансијске моћи транснационалног криминала мора спровести координираним поступањем свих чланица међународне заједнице. У противном, из економске моћи транснационалног организованог криминала заиста ће израсти моћна оружана сила као подршка његовом ширењу и преузимању глобалне контроле над светском економијом и политичким збивањима.

Литература

1. Бјелајац, Жељко. 2013. *Организовани криминалитет – Империја зла*. Нови Сад: Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе.
2. Бјелајац, Жељко и Јоко Драгојловић. 2017. „Мигрантска криза као извор угрожавања регионалне и глобалне безбедности”. У „Култура безбедности: мигрантске кризе, стање, перспективе, ризици”, ур. Љубиша Деспотовић и Александар Гајић, посебно издање, *Култура полиса*: 161-171.
3. Castle, Allan. 1997. “Transnational Organized Crime and International Security”, Working paper No. 19. Vancouver: *Institute of Interantional Relations – The University of British Columbia*. <https://www.files.ethz.ch/isn/46409/WP19.pdf>.
4. *European Parliament resolution [EPR] of 11 June 2013 on organised crime, corruption, and money laundering: recommendations on action and initiatives to be taken (interim report)*, European Parliament (2012/2117(INI)), *OJ C 65*, 19.2.2016, p. 16–40.
5. May, Channing. 2017. *Transnational Crime and the Developing World*. Washington: Global Financial Integrity. <https://gfintegrity.org/report/transnational-crime-and-the-developing-world/>.

6. Мандић, Данило. 2021. „Србија, Косово и мафија”. Време, 24. јун 2021.
7. Марковић, Дарко и Дарија Марковић. 2015. „Потенцијални изазови и ризици ирегуларних миграција по Европу”. У *Четрдесет година од потписивања Хелсиншког завршног акта – Forty years since the signing of the Helsinki final act*, ур. Мина Зиројевић и Весна Ђорић, 285-306. Београд: Институт за упоредно право; Intermex.
8. Reinares, Fernando and Carlos Resa. 1999. Transnational organized crime as an increasing threat to the national security of democratic regimes: assesing political impacts and evaluating state responses. NATO Research Fellowships Programme 1997-1999. 17 Octobre 2021. <https://www.nato.int/acad/fellow/97-99/f97-99.htm>.
9. Tagziria, Lyes. 2018. “The double-edged sword of development”. Global initiative against transnational organized crime, 24 October 2018. <https://globalinitiative.net/analysis/trade-infrastructure-and-organized-crime/>.
10. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. 2010. “Organized Crime Has Globalized and Turned into a Security Threat”, Press Release. *United Nations Office on Drugs and Crime*. 17 June 2010. <https://www.unodc.org/unodc/en/press/releases/2010/June/organized-crime-has-globalized-and-turned-into-a-security-threat.html>.
11. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. 2018. “Structural factors and organized crime”. *United Nations Office on Drugs and Crime*. 17 Octobre 2021. <https://www.unodc.org/e4j/en/organized-crime/module-6/key-issues/structural-factors.html>.
12. Williams, Phil and John Picarelli. 2002. Organized Crime in Ukraine: Challenge and Response. A research report submitted to the U.S. Department of Justice. 17 October 2021. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/198321.pdf>.
13. Xiao, Jessica. 2016. “The Evolution of Russian Organised Crime and the Challenge to Democracy”. E-International Relations, Jul 31 2016. <https://www.e-ir.info/pdf/65060>.

ORGANIZED CRIME GLOBALIZATION AND TRANSFORMATION INTO A POWERFUL ECONOMIC AND ARMED FORCE

Summary: In the globalized world that we live in, which is characterized by the intensification of transnational flows of goods, people and capital, and the development of new technologies, parallel to the liberalization of the market, the strengthening of organized crime is taking place. Because of its ability to parasitize on political and financial institutions and in turn spread its branches and illicit business beyond national borders, but also because of the relation to terrorism and the financing of armed conflicts in modern asymmetric conflicts, organized crime has been transformed into a mighty economic power, with the attributes of an armed power as well and the potentials to indeed become that. Starting from the position of relevant international authorities that globalization is fertile ground for the develop-

ment of organized crime to unprecedented proportions, the aim of this paper is to look for an answer to the question of whether transnational organized crime can be considered one of the most powerful economic and armed powers , and if yes, to what extent, all by analysing the indicators of its power in the context of globalization and the factors affecting its strengthening.

Key words: transnational crime, economic power, money laundering, underground banking, arms trade, global threat